

IRODALOM.

Árpád és az Árpádok. A honfoglaló fejedelem halálának ezeréves fordulóján tartott ünnepek elmúltak s a mai kornak rohanó fia tovább kereng Madách vásárjában. Az ünneplés zaja elcsitul s a ritka alkalom keltette érzés eltűnt, sőt a nagy többségben az akkori érzés emléke is halványulóban van. Siető korunk s ez eléggé rosszul van, nem szeret a multba visszanézni; felejtí, hogy *a jövő a multon épül s az emlékezeten.* Úgy látszik, e terjedő rossz szokás szinte általánossá lett, mintha multunk sem volna, melynek varázsa révedezésre, tanulságai okulásra, erényei nemzeti öntudatra serkenthethének. Pedig Európa mai területén egyetlen nemzet sincs, melynek története ezer éves alkotmányt, az alkotmány védelmében annyi erőt, kiépítésében annyi bölcseséget és annyi kitartást mutathatna, mint Árpád nemzete. A honfoglaló *büszke és szabad* magyar új hazájába magával hozta politikai érettségét, kész miveltségét, művelődésre hajló szelleml és bajt álló testi erejét. Ez a valóság egymaga föl-emelheti lelkünket, hogy továbbra is *büszke és szabad* magyarok akarjunk maradni. Valósággal meglepő, hogy a népek kohójából kicsiny számban idejött magyarság nemcsak megmaradt, hanem megsokasodott és saját erejével tartotta meg szabadságát azon a területen, mely előtte a *népek temetője* volt. A történeti kiválásnak ily romolhatatlan öntudata szól felénk abból az emlékműből, mely Csánki Dezső szerkesztésében s a Franklin-Társulat kiadásában Árpád halála ezeréves fordulójának *irodalmi* emlékeül nemrégiben megjelent. Mintha megint az irodalom járna elől és mutatná a politika útját, mint annyiszor zivataros történetünkben, Árpádnak először az irodalom emelt maradandó emléket. A nemzet követni tartozik ezt az útmutatást. Meg kell értenie Csánki panaszát, hogy a *nemzeti érzés halványulása nagy veszélyekkel fenyeget*, de meg kell értenie tőle azt is, hogy *a mult hagyományainak értékét ismerők új honfoglalásnak szükségét érzik*, meg kell értenie végül azt is: hogy *védő határainkon kívül csupán a magunk erejére vagyunk utalva.* Gr. Zrinyi Miklós igéje, ezeresztendő multunk tanulsága száll felénk a szerkesztő intelméből. Viszont a nemzeti érzés lobogása, az új honfoglalás egyik cselekedete s a magunk erejének meglepő eredménye szól hozzánk ebből a könyvből. Mert ez a könyv maga is cselekedet. Arra tanít, hogy a XX. század tudományának, műveszi képességének, ipari fejlettségének színvonalán állunk s a saját erőnkéből s a magunk tehetségével tudunk nemeset és szépet cselekedni, ha akarunk. Ezt a könyvet tudományos irodalmunknak kiváló képviselői írták, művészeink díszítették és saját iparunk állította ki. Árpád és az Árpádok a honfoglaló ősök világában elevenül meg benne, a mennyire ma ez a történet visszaidézhető. Monografiák sorozata, de azokat a szerkesztő szerencsésen foglalja egybe, hogy képet

adjanak mindenről, a mi e korra bennünket érdekel s a mi pragmatikusan megírható. A történeti előadásnak keretet, az akkori világ megismerésének alapot s a kornak külsőségei által jellemző illusztrációkban hűséget biztosít művészeink és iparosaink készütsége és képzelő ereje. Tartalma szerint értékes, megjelenésében díszes, minden részletében sajátunk ez az irodalmi emlékmű. Kivánatos azonban, hogy ne csupán díszmű gyanánt kerüljön könyves-asztalunkra, hanem egyszerűbb és olcsóbb kiadásban is, mert csak így terjed széles körre és csak nagy elterjedésében viheti szét és ültetheti el az egész magyarság közt *a mult hagyományainak értékét.*

—rd—

II. Rákóczi Ferencz. Írta *dr. Márki Sándor.* I. kötet. 646. I. Budapest, 1907. Magyar Történeti Életrajzok. XXIII. évfolyam.

Kedvez-e korunk a nagy embereknek? Úgy hiszszük, hogy nem. Elmúlt az idő, mikor a korszellem megértette, hogy Carlyle joggal keres hősokeket a tömegekben, Emerson hasznot az emberi szellem képviselőinek cselekvésében. A mai emberek *kis filozófiája* — értvén e szökon az önálló, önmagáért való bölcseleti rendszerekből a közhasználatba átment könnyed filozófiai elveket — nem keresi, nem érti meg, nem is termeli a nagyszabású egyént, hanem a tömegekért lelkesedik, a sok ember természetrajzát és történetét keresi, megunta a merő analízist és összefoglalásra vágyódik. A történetírás anyaga az átalakulás kűszöbéhez jutott, holnap nemcsak másként, hanem *egész* másként fognak írni. Felmerül tehát a kérdés, hogy az átmenet mai pillanatában helyes-e, jó-e, hasznos-e, ha életrajzokkal, az egyén gondos elemzésével állunk elő, ha a néhai tömeg cselekedetét, mikor mai utóda uralomért harcol, az egyén alá rendeljük: nem volna-e észszerűbb, gyümölcsözőbb az ismeretlen jövőndő elébe sietve a hősoke kultuszát már most félretennünk? A felelet nagy ítélő erőt igényel. Egyszerű, hiányos készütségünk miatt csak arra mutatunk rá, hogy a kornak különös, ugynevezett megelőzése nem rokonszenves vagy gyakorlati előttünk: érdekes, de értéktelen. A dolgokat úgy kell venni, amint vannak s a dolgok lényege mindenkor úgy igaz és helyes, ha minél kevesebb jóslatszerű, előlegezett, rejtelmes van bennük. Mindennek és mindenkinek helyén kell lennie, nem késve, nem sietve. Az életrajz ma még szükséglet, bennünk gyökeredzik, igyekeznünk kell tehát, hogy a nagy hősoke rajzával elkészüljünk. A régi eszméből ott könnyű az új eszmébe való átfejlődés, a hol a régi minden erejét kifejtette, minden munkáját megoldotta. Azok a társadalmak fognak a kollektívizmus rejtelmes viszonyaiba a legkönnyebben illeszkedni, melyek a XIX. század küzdelmeiben és következményeiben teljesen elmerültek. Az egyéni történetírás ott módosul egyszerűen és símán a kollektív történetévé, a hol az életrajzok nagy tömegéből máris észrevétlenül lép ki a tömeg.